Sosyal İnceleme Raporlarının Yargılama Sürecine Etkisi ve Adli Sosyal Hizmetin Geleceği

Zeki KARATAŞ[1]

1. Çalışmanın Gerekçesi

Kanunlarda suç olarak tanımlanan fiili işlemesi nedeniyle hakkında ceza davası açılan suça sürüklenen çocuklar, yetişkinler için düzenlenen ceza adalet sisteminde yargılanmaktadır. Çocuk mahkemesinin her yerde bulunmaması nedeniyle, çocukların davaları diğer ceza mahkemelerinde görülmeye devam etmektedir. Kendine özgü gelişim özellikleri nedeniyle yetişkinlerden farklı değerlendirilmesi gereken çocuklar için yeterli psiko-sosyal destek sağlanamadığından yargılama sürecinde pek çok hak ihlalleri gerçekleşmektedir. Çocuk için örseleyici olan bu süreci en az zararla atlatmasını sağlayacak sosyal çalışmacı, mahkemeye bağlı çalıştığı için savunuculuk rolünü etkin bir şekilde yerine getirememektedir. Yargılama faaliyeti sorun ve ihtiyaçlara duyarlı bir şekilde yerine getirilmediğinden, risk altında yaşamına devam eden çocuğun yeniden suç işlemesinin de önüne geçilememektedir.

2. Amaçlar

Bu çalışmanın amacı çocuk mahkemeleri dışında ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarının ve haklarının ne kadar önemsendiğini dava dosyalarını incelenmek suretiyle anlamaya çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmaktadır:

a) Ceza mahkemelerinde çocukların ihtiyaç ve sorunlarının tespiti için sosyal inceleme ve sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirilmekte midir?
b) Yargılama sürecinde yaşanan hak ihlalleriyle ilgili sosyal hizmetin savunuculuk rolü gereği herhangi bir müdahale yapılmakta mıdır?

3. Yöntem

Araştırma son iki yılda (2013-2014) Rize Ceza Mahkemelerinde davası sonuçlanan suça sürüklenen çocukların mahkeme dosyalarındaki sosyal inceleme raporu ve diğer belgelerin incelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak 20 dava dosyası derinlemesine incelenmiştir. Araştırmada nitel yöntemin doküman inceleme tekniğinden yararlanmıştır. Anlayıcı ve yorumlayıcı paradigma açısından gerçekleştirilen araştırmada sosyal inceleme raporları üzerinden betimsel ve içerik analizi yapılmıştır. Sosyal inceleme raporlarında kullanılan kavramlardan yola çıkılarak kod (nod) oluşturulmuş, kodların bir araya getirilmesiyle alt tema ve temalara ulaşılmıştır. Veri analizinde NVivo-11 programından yararlanılmış, geçerlilik ve güvenilirlik için sıklık analizi yapılmıştır.

4. Bulgular

Araştırma sonuçlarına göre çocukların çoğunluğunun aile ve sosyal çevreden kaynaklanan riskler nedeniyle suça sürüklendikleri, bu risklere müdahale edilmesi amacıyla sosyal inceleme raporlarında önerilen tedbir kararlarının dikkate alınmadığı, mükerrer suç işlemesine rağmen çocuğun riskli bir yaşam sürdürmesine izin verildiği, hakkında tedbir kararı verilen çocukların etkin takibinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca yargılama esnasında çocukların katılım

[1] Yrd. Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

haklarının sağlanmadığı, basit davalardan dolayı çocukların adli sürece dâhil edildiği ve bu süreçte çoğu zaman yalnız kaldığı, yeterince bilgilendirilmediği görülmüştür. Sosyal incelemelerin ev ziyaretine gidilmeden adliyede yapılan görüşmelerle gerçekleştirildiği, raporlarda ayrıntılı müdahale planlarına yer verilmediği, planlı değişim sürecinin nasıl başlatılacağı, kim tarafından izleneceği ve nasıl değerlendirileceğiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmadığı tespit edilmiştir.

5. Sonuç

Suça sürüklenen çocukların yargılanması sürecinin ana aktörlerinden birisi olması gereken sosyal çalışmacının yasal statüsü gereği çocuğa etkin psiko-sosyal müdahalede bulunamaması ve hazırlamış olduğu sosyal inceleme raporunun yasal zorunluluğun ötesinde pek dikkate alınmaması sistemi işlevsizleştirmektedir. Suça sürüklenen çocuğun yargılanmasının temel amacı cezalandırmak değil, rehabilitasyon ve eğitim yoluyla yeniden suç işlemesini önlemektir. Bu süreçte çocuğa rehberlik etmesi gereken sosyal çalışmacının yetkinliğinin yasalarla ve hukukçuların baskın gelenekleriyle sınırlandırılmış olması pek çok hak ihlalini ortaya çıkarmaktadır. Çocukların risklerden korunması için etkin müdahale uygulama potansiyeline sahip sosyal çalışmacıların niceliği ve niteliğinin arttırılması, mümkün mertebe yargı dışı yöntemlerin geliştirilerek çocukların sorunlarının adli sisteme dâhil edilmeden çözülmesi için yapısal değişiklikler gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Adalet Bakanlığı bünyesinde bağımsız adli psiko-sosyal birimi oluşturulmalı ve her çocuğa özgü müdahale planı uygulanması amacıyla sosyal çalışmacılar yetkilendirilmelidir.